QƏDİM DİYAR

Beynəlxalq onlayn elmi jurnal

ANCIENT LAND

International online scientific journal

aem.az

AEM

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN

QƏDİM DİYAR

Beynəlxalq onlayn elmi jurnal
İmpakt Faktor: 0.652

Cild: 4 Sayı: 6

ANCIENT LAND

International online scientific journal
Impact Factor: 0.652

Volume: 4 Issue: 6

Bakı – Baku
2022

Jurnal 31.01.2012-ci ildə
Azərbaycan Respublikası
Ədliyyə Nazirliyi
Mətbu nəşrlərin
reyestrinə daxil edilmişdir.
Reyestr № 3534

The journal is included in the
register of Press editions of the
Ministry of Justice
of the Republic of Azerbaijan
on 31.01.2012.
Registration No. 3534

Redaksiyanın ünvanı
Az1073, Bakı şəh.,
Mətbuat prospekti, 529,
“Azərbaycan” nəşriyyatı,
6-cı mərtəbə

Editorial address
Az1073, Baku,
Matbuat avenue, 529,
“Azerbaijan” Publishing
House, 6-th floor

Tel.: +994 50 209 59 68
+994 55 209 59 68
+994 99 806 67 68
+994 12 510 63 99

e-mail
qedim.2012@aem.az

Beynəlxalq indekslər / International indices

ISSN: 2706-6185
e-ISSN: 2709-4197
DOI: 10.36719

REDAKSİYA HEYƏTİ

EDITORIAL BOARD

DOI: https://doi.org/10.36719/2706-6185/12/6-10

Gulana Ilgar Aliyeva
Azerbaijan National Academy of Sciences
Institute of Archaeology, Ethnography and Anthropology
candidate of historical sciences
gulanahuseynova@gmail.com

ANCIENT DECORATIVE CERAMICS OF KARABAKH

Abstract

As a result of large-scale archaeological excavations of ancient settlements and burial grounds, carriedout over the past 25 years in the zone of the lowland part of Karabakh, the number of ceramic finds hasincreased several times. A significant place in the composition of ceramic products belongs to artistic ceramics: zoomorphic and anthropomorphic vessels, terracotta figurines of people, animals and birds. In the studied period, painted jugs occupy a significant place in pitcher burials. The discoveredarchaeological materials indicate that painting was used less in the Northern territory of Kura than in theSouth. For the Northern part of Caucasian Albania, it was common to completely color the ceramic products. The Hellenistic period of Caucasian Albania is characterized by monochrome painting of ceramic products. The ceramic items made from light red, dark yellow, light brown and orange clay wereornamented with brown and dark red paint. The painting was applied both directly on the ceramics and on the engobe coating. The classification and analysis of ceramics show that throughout the history of Albania and in all its territory there was no stability in the typology and production of pottery.

Keywords: *Azerbaijan, Karabakh, archaeology, pottery, decorations*

Gülanə İlqar qızı Əliyeva
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
Arxeologiya, Etnoqrafiya və Antropologiya İnstitutu
tarix elmləri namizədi
gulanahuseynova@gmail.com

Qarabağın antik dövr bədii keramikası

Xülasə

Son 25 ildə Qarabağın aran zonasında aparılan genişmiqyaslı arxeoloji qazıntılar nəticəsində qədim yaşayış məskənləri və məzarlıqlardan keramik tapıntıların sayı dəfələrlə artıb. Keramika məmulatlarının tərkibində bədii keramika mühüm yer tutur: zoomorf və antropomorf qablar, insan, heyvan və quşların terakota heykəlcikləri. Tədqiq olunan dövrdə küp qəbirlərdə boyalı saxsı qablar mühüm yer tutur. Aşkar edilmiş arxeoloji materiallar göstərir ki, Kürün şimal ərazisində rəssamlıqdan cənuba nisbətən daha az istifadə olunub. Qafqaz Albaniyasının şimal hissəsi üçün keramika məmulatlarının tamamilə rənglənməsi adi hal idi. Qafqaz Albaniyasının ellinistik dövrü keramika məmulatlarının monoxrom rənglənməsi ilə xarakterizə olunur. Açıq qırmızı, tünd sarı, açıq qəhvəyi və narıncı gildən hazırlanmış keramika məmulatları qəhvəyi və tünd qırmızı boya ilə bəzədilib. Rəsm həm keramika üzərində, həm də anqob örtüyünün üzərinə çəkilmişdir. Keramika məmulatlarının təsnifatı və təhlili göstərir ki, Albaniyanın bütün tarixi boyu və onun bütün ərazisində dulusçuluğun tipologiyasında və istehsalında sabitlik olmamışdır.

Açar sözlər: *Azərbaycan, Qarabağ, arxeologiya, keramika, bədii tərtibat*

Introduction

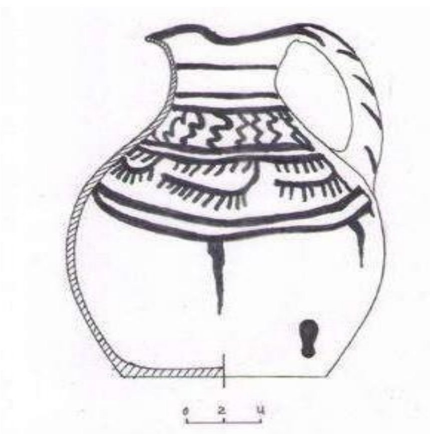
During the period of antiquity, covering the period from the III century BC - 3rd century AD among the materials that were collected during the archaeological excavations of the monuments of Karabakh, household and artistic ceramics, as well as ceramic building materials predominate in quantity.

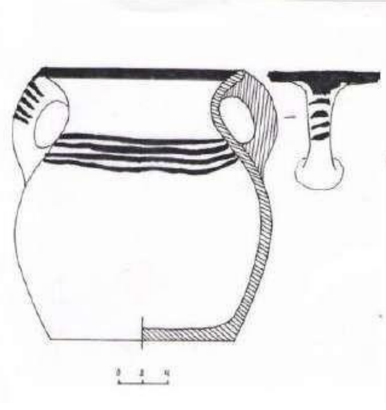
As it is known, ceramic products from ancient times are among the most common objects of material culture found in the cultural layers of settlements and among the burial inventory. Ceramic finds are notonly evidence of the level of the pottery development, but also an indicator of trade and cultural relationsof ancient Albania with other countries. They serve as one of the main markers for dating the archaeological complexes. As a result of large-scale archaeological excavations of ancient settlementsand burial grounds, carried out over the past 25 years in the zone of the lowland part of Karabakh, thenumber of ceramic finds has increased several times.

A significant place in the composition of ceramic products belongs to artistic ceramics - zoomorphic and anthropomorphic vessels, terracotta figurines of people, animals and birds. Such ceramics of Caucasian Albania were studied in detail by the art critic N.I.Rzayev (Rzayev, 1976: 195). Figurative ceramics of Albania are represented by zoomorphic and anthropomorphic vessels and terracotta figurines.

Zoomorphic vessels are represented by two types - in the form of animals and birds and with zoomorphic elements. These are samples of vessels in the form of a ram, a goat, a deer, a bull, a rooster and a dove, etc. They have a peculiar artistically finished form and they were common in the central regions of Caucasian Albania. Zoomorphic vessels are known from excavations of settlements in the Mingachevir zone (Vahidov, 1961: 49-54). The area of distribution of zoomorphic vessels indicates the traditionalnature of such ceramics for the central regions of Albania until about the II century BC. In subsequenttimes, they coarsen and become rare. Vessels with zoomorphic elements have zoomorphic handles, spouts and other details. F. Osmanov notes that "the shape of zoomorphic vessels is very convenient for storing liquid, it is possible that they were used for some kind of ritual libation and worship" (Osmanov, 2006: 139).

It should be noted that whole figurines of animals were characteristic for the Eneolithic and BronzeAges, and starting from the Early Iron Age they are replaced by images of individual parts of the bodyattached to a vessel. This direction appeared in Azerbaijan as a result of cultural and economic ties withthe peoples of the countries of the East (Alekperov, 1994: 42).

The zoomorphic ceramic products of the ancient period of Karabakh have similarities with the vessels found in Iran, Turkey and Central Asia (6, 288). Geometric, zoomorphic and anthropomorphic ornamentsof Karabakh art and ceramic products have much in common with pottery samples of such monumentsas Persepolis, Giyan, Bampur, etc. (Kaziyev, 1960: 27).

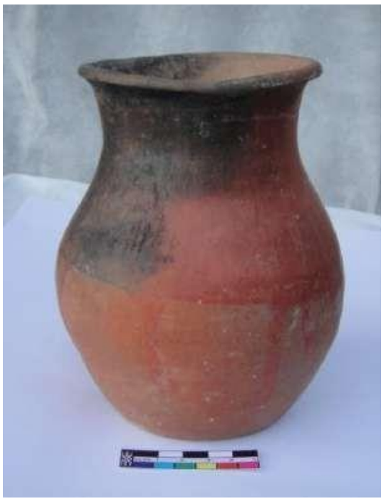
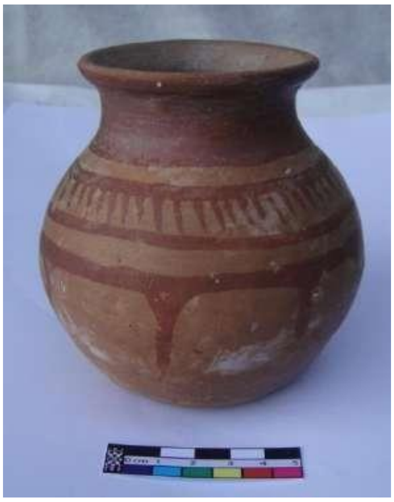
The images of a ram and a sheep were the main link in the economy of the ancient tribes engaged inanimal husbandry, and as a result, they played an important role in the spiritual life of the population ofthis period. The symbol of the ram, which appeared in the early Bronze Age, existed for a long time untilthe Middle Ages (Ibrahimli, Ashurov, 2007: 93). O. Ismizade, referring to K.Skalon, indicates that the cult of the ram as a sacredanimal dates back to ancient times. The figure of a ram on the vessels served to protect the vessel with theliquid poured into it from the penetration of evil spirits (Ismayilzade, 1965: 220).

On the territory of Karabakh, zoomorphic images and figures on vessels are found from the sites

of Garatepe and Gurdtepe (Aliyev, 1987: 169). Finds from Garatepe are more diverse and are represented by vesselswith figurines of a bull, a ram, a deer's head, which have analogues with figures from Sarytepe (Jafarov, 1980: 11-13).

In addition to zoomorphic vessels, ceramic vessels with anthropomorphic elements are also known. Fragments of such vessels were found at Garatepe and in ancient Shamakhi (Khalilov, 1961: 43). The Garatepe vessel had a handle ending with a sculpted human figure (Khalilov, 1985: 121-124).

In the studied period, painted jugs occupy a significant place in pitcher burials (Khalilov, 1985: 112). Samples of painted red clay vessels were discovered by A.K.Alekperov in the Mil steppe, particularly from the Galatepe site (Alekperov, 1960: 249), as well as from Garakepektepe, which have analogues from the burials of Mingachevir(Alekperov, 1960: 37-44). A.K.Alekperov notes that the red-angobed painted vessels belong to the earliest stage of the history of Caucasian Albania. The jugs found in Galatepe are decorated with exquisite patterns. Among the ornaments there are patterns specific to Karabakh. These are mainly parallel vertical and horizontal lines, zigzags, triangles, centipedes and arcuate patterns. Between the straight lines at a distance, there are corners, dots, hook-shaped elements, wavy and zigzag lines, as well as grids formed from small diamonds. Pottery with a similar painting is typical for the territory south from Kura River.

The peculiar black-clay polished cups found in pitcher and ground burials of the Mil steppe are verysimilar to phials from Greece, the surface of which was decorated with black-glazed painting or ornamentation. The discovered cups bear imprints of stamps in the form of shields of triangular recesses, inside which there are several convex round dots (Rasulova, 2008: 119-120). Painted pottery from the pitcher burials of Galatepe was identified by A.K.Alekperov with Nakhchivan painted pottery (Alekperov, 1960: 249).

In the graves of Azerbaijan, red-clay barrel-shaped jugs with a wide neck were also found, on theshoulders of which there are two or four horizontal handles. In the monuments of Aghjabadi there arevessels with vertical handles on the shoulders, and two larger handles on the body, opposite each other, in the opposite direction from the upper handles. Among the painted red-clay polished jugs discovered in Garakopektepe the particular interest represents a large one-handled jar made of well-emulsified fine clay with original dark red painting. Its surface is engobed and polished, and also decorated with geometric patterns. There are zigzags and triangles on the neck, and the entire circumference of the jug is surroundedby a pattern in the form of the letter E, at the bottom of the body there are arches, characteristic for theKarabakh ceramics (Ismayilzade, 2006: 26-32) (Fig. 56, 6).

The discovered archaeological materials indicate that painting was used less in the northern territoryof Kura than in the south (Eminli, 2009: 228). For the northern part of Caucasian Albania, it was common to completely color ceramic products. The Hellenistic period of Caucasian Albania is characterized by monochrome painting of ceramic products. The ceramic items made from light red, dark yellow, light brown and orange clay were ornamented with brown and dark red paint. The painting was applied bothdirectly on the ceramics and on the engobe coating (Eminli, 2010: 301-302).

The products of Albanian craftsmen potters are characterized by fine workmanship, strong and even firing, complex shapes and rich ornamentation. The main motif of the ornament is geometric patternsapplied with straight, wavy, curved lines, notches, pressings, circles, moldings and other elements (Archaeology of USSR, 1985: 97). Also, one of the striking elements in the relief decoration of Caucasian Albania, including Karabakh, is the decoration of the body of vessels with flutes (Eminli, 2008: 49-59).

Conclusion

Having completed the classification and analysis of the main groups of ceramics, it can be noted that it is one of the main categories of material sources, on the basis of which a number of conclusions can be drawn on the history of material culture. First of all, pottery almost always has a local character and reflects local elements of culture, which also clearly determine the influence of neighboring areas. The classification and analysis of ceramics show that throughout the history of Albania and in all its territory there was no stability in the typology and production of pottery. This mainly depended on the nature and level of productive relations, which did not develop evenly throughout the country. The level of development of pottery production in the central regions of Albania was higher than on its peripheries. The characteristic traditional forms of vessels developed in the central regions of Albania. Starting fromthe II-III centuries some changes are observed in ceramic production, a number of types are falling into disuse, and in the border zones the influence of neighboring cultures is increasing. Numerous ceramic complexes obtained from the monuments of Albania contribute to the gradual study of this production, and also help in the study of issues of the history and culture of the Albanians (Dyson, 1960: 256-291).

References

1. Rzayev, N. (1976). Art of the Caucasian Albania in IV c. BC-VII c. AD. Baku, 195 p.
2. Vahidov, R. (1961). Mingachevir in III-VIII centuries. Baku, 160 p.
3. Osmanov, F. (2006). History and culture of the Caucasian Albania (IV c. BC-III c. AD). Baku, 288 p.
4. Alekperov, A. (1994). Terracotta of the ancient Azerbaijan. Baku, 134 p.
5. Kaziyev, S. (1960). Album of the pitcher burials of Mingechevir. Baku, 27 p.
6. Ibrahimli, B., Ashurov, S. (2007). The symbol of the ram in the archaeological monuments of Azerbaijan. Azerbaijani Archaeology və Ethnographie, Baku, № 1, p.90-96.
7. Ismayilzade, O. (1965). Karatepe excavations in Mil Steppe (1954-1958). MHA USSR, Moscow-Leningrad, Vol. 2, № 125, p.195-228.
8. Aliyev, T. (1987). Ancient monuments of the Mil Steppe. Science and Life, № 4, p.15-16.
9. Jafarov, G. (1980). Reports of the archaeological excavations of in Karatepe, report № 270, 42 p.
10. Khalilov, J. (1961). Khinisli ancient settlement. AzSSR News. Social Scinces series, № 3, p.31-47.
11. Khalilov, J. (1985). Material culture of Caucasian Albania (IV c. BC-III c. AD). Baku, 236 p.
12. Alekperov, A. (1960). Investigations on the Archaeology and Ethnogaphie of Azerbaijan. Baku, 249 p.
13. Alekperov, A. (1960). The culture of the pitcher burials of Azerbaijan. Investigations on the Archaeology and Ethnogaphie of Azerbaijan. Baku, Ed. 2, p.37-44.
14. Rasulova, M. (2008). Trade-economic and cultural ties of the Caucasian Albania with an ancient and Hellenistic world: IV cent. BC-III cent. AD, Baku, 228 p.
15. Ismayilzade, Q. (2006). To the scientific interpretation of one of the complexes of the Caucasian Albania. The problems of the archaeology of the Ancient and Medieval periods. Baku, p.26-32.
16. Eminli, J. (2009). Local variants in ceramics of the Caucasian Albania in the period of Hellenism. Caucasus: Archaeology and Ethnology, Baku, 228 p.
17. Eminli, J. (2010). Glazed ceramics of the Hellenistic period of Azerbaijan. «Archaeology, ethnology, folkloristic of Caucasus», Tbilisi, p.301-302.
18. Archaeology of USSR (1985). Ancient states of the Caucasus and the Middle Asia. Moscow, 495 p.
19. Eminli, J. (2008). Hellenistic Painted Pottery of the Azrbaijan. ANAS News (History, Phylosophie and Law series), № 9, p.49-59.
20. Dyson, R. (1960). Early cultures in Azerbaijan, Iran. Proceedings of the 4-th int. Congress of Persian Art and Archeology. New York, p.256-291.

Received: 08.04.2022 Accepted: 15.06.2022

DOI: https://doi.org/10.36719/2706-6185/12/11-14

Kənan Fizuli oğlu Piriyev
Bakı Mühəndislik Universiteti
magistrant
k.piriyevx@gmail.com

DEMOKRATİYA VƏ İDARƏETMƏ ÖLÇÜSÜ İLƏ DÖVLƏT İDARƏÇİLİYİNƏ YENİ YANAŞMA

Xülasə

1970-ci illərdə dövlət maliyyə idarəçiliyində yaranan böhran mövcud iqtisadi sistemin və ənənəvidövlət idarəçiliyinin tənqid edilməsinə və sosial dövlətin sual altına alınmasına səbəb olmuş, dövlət idarəçiliyində yeni axtarışlara başlanılmışdır.

Bu axtarışlar nəticəsində 20-ci əsrdə hökm sürən ənənəvi dövlət idarəçiliyinin sərt, iyerarxik və bürokratik təşkilati strukturlarının yerini iştiraka əsaslanan, çevik olan, özəl sektorun tətbiq etdiyi idarəetmə üsullarını mənimsəyən Yeni Dövlət İdarəçiliyi Ynaşmasına qaldığı görünür.

Dövlətin daim problemlərin həlli yeri kimi görünməsi özü ilə çoxlu problemlər də gətirib. Bu problemlərdən xilas olmaq üçün xüsusilə idarəetmə sahəsində bir sıra araşdırmalara başlanılıb. Bu tədqiqatlar Yeni Dövlət İdarəçiliyi yanaşmasını mühüm paradiqma dəyişikliyi kimi təqdim edir.

1980-ci ildən sonra gündəmə gələn Yeni Dövlət İdarəçiliyi (NPM) ənənəvi dövlət idarəçiliyindən bir çox cəhətlərinə görə fərqlənir və o, yeni idarəetmə üsullarını, xüsusən də biznes administrasiyasının qəbul etdiyi bəzi prinsipləri dövlət idarəçiliyində tətbiq etməyə meyllidir.

Açar sözlər: *dövlət idarəçiliyi, demokratiya, idarəetmə, yeni idarəetmə yanaşması*

Kanan Fizuli Piriyev
Baku Engineering University
master student
k.piriyevx@gmail.com

A new approach to public governance with the measurement of democracy and governance

Abstract

The crisis in public finance management in the 1970s led to criticism of the existing economic systemand traditional public administration and the questioning of the welfare state, and new searches began inpublic administration.

As a result of these searches, the traditional public administration of the 20th century seems to have replaced the rigid, hierarchical and bureaucratic organizational structures of the New Public Administration, which is flexible, participates in the management of the private sector.

The fact that the state is always seen as a place to solve problems has brought many problems. To get rid of these problems, a number of studies have been launched, especially in the field of management.These studies present the New Governance approach as an important paradigm shift.

The New Public Administration (NPM), which came to the fore after 1980, differs from traditional public administration in many respects, and it tends to apply new methods of governance, especially someof the principles adopted by business administration.

Keywords: *public administration, democracy, governance, new management approach*

Giriş

Yeni Dövlət İdarəçiliyi (YKY) vətəndaşların idarəçilikdən gözləntilərinin artması ilə vətəndaş yönümlülüyünü əsas götürür və fərdin fəal vətəndaş olması üçün iştirak mexanizmlərini inkişaf etdirir.

Yeni Dövlət İdarəçiliyi demokratiya ilə münasibətdə idarəetmə konsepsiyasından faydalanır. İdarəetmə dövlətin özünü idarəetmədə yeganə aktor kimi deyil, cəmiyyətdəki digər aktorları (özəl sektor, qeyri-hökumət təşkilatları) vurğulayan və nəticədə idarəetməni bölüşdürən çox partnyorlu və çox

aktorlu konsepsiya kimi istifadə olunur.

Bildirilir ki, MPM iştirak, şəffaflıq və hesabatlılığa üstünlük verən anlayışı ilə demokratiyaya töhfə verir.Bu işdə 1970-ci illərdən etibarən dövlət idarəçiliyində baş verən dəyişiklik nəticəsində ortaya çıxan Yeni Dövlət İdarəçiliyi Yanaşması və bu anlayışın demokratiya və idarəçilik anlayışı ilə əlaqəsi araşdırılır.

1. Dövlət İdarəçiliyinə Yeni yanaşma

20-ci əsr "Dövlət İdarəetmə" və ya "Dövlət Xidməti" dövrü olaraq xarakterizə edilə bilən bir dövr olaraq ifadə edilir. Ənənəvi dövlət idarəçiliyinin problemləri həll edə bilməməsi səbəbindən işlək vəziyyətə düşmüş dövlət idarəçiliyi mexanizminin funksional və operativ və səmərəli olması üçün yeni axtarışlar aparılıb.

Bir tərəfdən makroiqtisadi böhranların yaşandığı, digər tərəfdən beynəlxalq kapital və məhsul bazarlarında rəqabətin gücləndiyi 1970-1980-ci illər rifah dövlətləri üçün yaxşı günlərin bitdiyi və problemlərin başladığı illər olaraq görüldü (Akatan, 2013: 36).

Hökumətlər ciddi maliyyə böhranları ilə üzləşməyə başlayanda dövlətin klassik sərhədlərinə qayıtması, onun səmərəsizlik əsasında təşkili, özəl sektorun dəyərlərindən, texnika və təcrübələrindən istifadə edilməsi kimi yeni ideyalar gündəmə gəldi və yeni təfəkkür anlayışı, "Yeni İctimai İdarəetmə yanaşması" ortaya çıxdı.

Yəni dünya siyasətində tendensiyanın bir nəsildən çox dövlətin kiçilməsi istiqamətində olduğu bildirilib. Bu tendensiyanın həm normativ, həm də iqtisadi səbəbləri var. Qlobal iqtisadiyyatda artım biliyin, kapitalın və daha az dərəcədə işçi qüvvəsinin dövriyyəsini artırmaqla suveren milli dövlətlərin əhatə dairəsini daraltmışdır.

Yeni dövlət idarəçiliyi ideyası 1980-ci ildən sonra gündəmə gəlib və onun mövcud problemlər qarşısında zəifləmiş klassik dövlət idarəçiliyi üçün dirçəliş yolu olduğu iddia edilir.

Bildirilir ki, NPM əslində bu dəfə dövlət idarəçiliyi üçün uzun müddətdir məlum olan bazar üsullarını və rəqabət mexanizmlərini təklif edir və bu, NPM-in gətirdiyi əsas yenilikdir. Başqa sözlə, NPM iddia edir ki, özəl sektorda tətbiq olunan metodlar dövlət təşkilatlarına da tətbiq oluna bilər.

2. Dövlət İdarəçiliyi, Demokratiya haqqında Yeni Anlayış

Demokratiyanın demək olar ki,hamılıqla məşhurlaşdığı çağımızda demokratik nəzəriyyə sahəsində aparılan araşdırmaların əhəmiyyətli hissəsinin iştirak ideyası ətrafında cəmləndiyi diqqəti çəkir.

Bu nəzəriyyə qrupunda aparılan araşdırmalarda iştirak və iştirak imkanlarının maksimum dərəcədə artırılmasına, məsələn, iş dünyası, təhsil sektoru və hələ nəzarət altında olmayan sosial və iqtisadi sahələrin demokratikləşməsinə xüsusi dəyər verilir.

Demokratik nəzəriyyə əsasında işlənmiş iştirakçı demokratiyanın bir çox modeli mövcuddur: məşvərətçi demokratiya, dialoq demokratiyası, güclü demokratiya, ekspansionist demokratiya, feminist demokratiya, yaşıl(ci) demokratiya, kosmopolit demokratiya.

Fəal siyasi vətəndaşlığın yenidən qurulmasına əsaslanan bu nəzəriyyələri bir-birindən ayırmaq bəzən çətin olur. Məsləhətçi demokratiyadan danışarkən asanlıqla dialoq demokratiyası sahəsinə keçmək və ya radikal demokratiya anlayışlarından istifadə etmək olar.

Əslində, demək olar ki, bütün iştirakçı demokratiya modelləri ideal (iştirakçı respublika) vətəndaş tipologiyasını qurmaq və onu normativləşdirmək baxımından bir-birinə bənzəyir. Digər ümumi məqam isə onların hamısının liberal təmsilçi demokratiya modelinin tənqidi üzərində qurulmasıdır (Arikboghat, 2017: 178).

Hər şeydən əvvəl, onların məqsədinin liberal təmsilçi modeldəki institut və elementlərin təriflərini, onların həm öz daxilində, həm də bir-birləri arasında olan münasibətlərini yenidən qurmaq olduğu bildirilir.

Təmsilçi demokratiyanın legitimliyinin getdikcə daha çox şübhə altına alındığı bu gün daha çox iştirakçı demokratiya axtarışı gedir. Yeni Dövlət İdarəçiliyi yanaşmasında vətəndaşın idarəçilikdə daha fəal rol oynadığı və demokratik iştirakın yüksək səviyyədə olduğu struktur arzuladığı qeyd edilir.

Yeni Dövlət İdarəçiliyi yanaşması demokratiyanın güclü olduğu ölkələrdə tətbiq tapır. Demokratiya NPM düşüncəsinin əvəzsiz elementi kimi qəbul edilir. Bu baxımdan, demokratiya ilə iç-içə olan bu anlayışın demokratiyadan qidalandığı və bəzi iştirak vasitələrini inkişaf etdirərək demokratiyanı qidalandırdığı vurğulanır (Balci, 2018: 198).

3. İdarəetmə

İdarəetmə modelində dövlət, özəl sektor, qeyri-hökumət təşkilatları və yarı-rəsmi təşkilatlar kimi bir çox fərqli və fərqli aktorlar bir araya gələrək klassik dövlət xidmətlərinin göstərilməsində rol oynayırlar. Bundan əlavə, bu modeldə dövlət dövlət siyasəti baxımından qaydaları müəyyən edən və icra proseslərinə nəzarət edən, lakin birbaşa dövlət xidmətləri göstərən orqan kimi daha az rol oynayan bir struktur təqdim edir.

Bununla belə, belə çox aktyorlu bir quruluşda dövlət xidmətlərinin göstərilməsindən kimin məsul olacağı, nə dərəcədə və nə dərəcədə problem mənbəyi ola biləcəyi bildirilir. Bu, məsuliyyət baxımından mənfi təsirlərə səbəb ola bilər. Dövlət xidmətlərinin göstərilməsi üçün idarəetmənin digər mühüm nəticəsi peşəkar menecerlərə öz təcrübələrindən istifadə etmək üçün daha çox sərbəstlik və çeviklik verilməsidir. Beləliklə, menecerlər nəticə əldə etmək baxımından daha çox məsuliyyət daşıyır və lazım gəldikdə bunun hesabını vermək öhdəliyi ilə üzləşirlər. İdarəetmə fərd və dövlət arasında münasibətlərin yeni formasının inkişafını konseptuallaşdırmaq üçün istifadə olunur (bu,cəmiyyətin səviyyəsi kimi də ifadə oluna bilər) (4).

İdarəçilik anlayışının təməllərində görülən aşınmaların yeni axtarışların mənbəyi olduğu bildirilir. Bununla paralel olaraq inkişaf etdirilən təcrübələrin idarəçilik konsepsiyasının məzmununu doldurduğu bildirilir. Bu anlayışlar qiymətləndirildikdə görünür ki, qabaqcadan müəyyən edilmiş ümumi məqsədi həyata keçirmək üçün vahid subyektlə istehsal və istehsal edən, mərkəzləşdirilmiş, iyerarxik əmək bölgüsü, instrumental rasionallığı ön planda tutan, bunun üçün resursları və səlahiyyətləri toplayır.

İdarəetmə yanaşması demokratiya, vətəndaş cəmiyyəti, effektiv idarəetmə, qloballaşma, lokallaşma, iqtisadi inkişaf və sosial dövlət anlayışlarına əsaslanaraq, bu anlayışları uzlaşdıraraq milli idarəetmə və beynəlxalq münasibətlər üçün daha məqbul və funksional model təqdim etdiyi bildirilir. O, sosial və siyasi formaların dəyişdirilməsi və transformasiyası üçün uyğun olan yeni prinsiplər təqdim edir və idarəetmə və siyasətdə mühüm açılışlar təmin edir.

Bu yeni yanaşma dəyişən cəmiyyətin gözləntilərinə cavab verir və beləliklə, fərd, cəmiyyət, siyasət və idarəetmə yenidən müəyyən edilir. Çünki post-modern cəmiyyətdə idarələr özlərini inkişaf edən dinamikaya uyğunlaşdırmalıdırlar. Bu, şeylərin təbiətindədir, dəyişməyə həmişə kortəbii müqavimət var. Halbuki bu müqavimət yalnız bir nöqtəyə və bir nöqtəyə aiddir (5).

Ətraf mühit faktorları və daxili dinamika nəzərə alınmazsa, çürümənin qaçınılmaz olacağı bildirilir.

Həmçinin, idarəetmə anlayışı fəal vətəndaşlıqla sıx bağlıdır.

İdarəyə qarşı məsuliyyət götürməyi, fədakarlığı və idarəni dəstəkləməyi tələb edən aktiv vətəndaşlıq, fərdin ictimai xidmətlərdən birbaşa faydalana bilmədikdə belə göstərməli olduğu bir münasibət və davranış olaraq görülür. İdarəçilik ilk növbədə bu münasibət və davranışlardan yaranır.

Yuxarıda qeyd olunan münasibət və davranışları əldə etmək üçün təhsilin bütün səviyyələrində qeyri- hökumət təşkilatlarında iştirak etmək, sahibkarlığı təşviq etmək və hüquqlar axtarmaq lazımdır.

Fərdi mərkəzli demokratiya sahəsindəki inkişafın bu tip demokratiyanı müdafiə edənlər üçün demokratiyanın geriləməsi və ya gücünü itirməsi demək olmadığı, cəmiyyətdə baş verən dəyişiklikləri alqışladıqları ifadə edilir.

Bir vaxtlar demokratik vətəndaşlığın idealı kimi elan edilən məlumatlılıq, iqtisadi və sosial müstəqillik kimi keyfiyyətlər dəyişikliklərin önündə dayanır (Christensen, Per, 2020: 111).

İnkişafa uyğun olaraq, fərdlərin avtonom məsuliyyət götürmə imkanları inkişaf etmişdir. Dəyişiklik muxtar və müstəqil fərdlər istiqamətindədir. Bu dəyişikliyin mənfi nəticələri də ifadə edilir.

Vətəndaşların şəxsi öhdəliklər götürmə gözləntilərinin bu vəzifələr üçün lazım olan fəaliyyət sahələrindən daha sürətli inkişaf etməsi və vətəndaşların zəiflədilməsi cəmiyyət mərkəzli düşüncə tərəfdarları tərəfindən də tənqid edilir (Chukurcayir, 2017: 16).

Göründüyü kimi, Yeni Dövlət İdarəçiliyi yanaşmasının demokratiyaya baxışı iki məqamda tənqid olunur. Birincisi, NPM-nin xalqın suverenliyinə əsaslanan cəmiyyət mərkəzli demokratiya anlayışındansa fərdi mərkəzli demokratiyanın dərkinə üstünlük verməsi, ikincisi isə vətəndaşı müştəri kimi qəbul etməsi və dar çərçivədə yalnız istehlakçı kimi iştirakını təmin etməsidir.

Nəticə

20-ci əsrin son rübündə dünya özünü çox sürətli bir transformasiyada tapdı. Bu transformasiya hər sahədə özünü hiss etdirdi. İqtisadiyyatdan tutmuş dövlət idarəçiliyinə qədər əksər sistemlərdə dəyişiklik payı olmuşdur. Bu dövrdə ənənəvi dövlət idarəçiliyindən yeni dövlət idarəçiliyi yanaşmasına keçidi

müşahidə etmək mümkün olmuşdur.

İqtisadiyyat üstünlük təşkil etsə də, sosial, mədəni və texnologiyadakı sürətli dəyişiklik ölkələrin idarəetmə strukturlarında dəyişiklik və transformasiyanı qaçılmaz edib. Ənənəvi dövlət idarəçiliyinin problemlərin aradan qaldırılması üçün bir sıra həll yolları tapa bilməməsi hökumətləri yeni idarəetmə axtarışlarına vadar edib. Bu axtarışlar yeni dövlət idarəçiliyi ideyasını gündəmə gətirib.

NPM özəl sektorun tətbiq etdiyi bir sıra idarəetmə üsullarını dövlət idarəçiliyinə uyğunlaşdırmağa çalışmışdır. NPM bəzi ölkələrdə uğurla həyata keçirilə bilsə də, bəzi ölkələr icrada çətinliklərlə üzləşirlər. Bunun səbəbləri dövlət idarəçiliyi prosesinin hər bir ölkənin xüsusiyyətlərinə görə fərqli olması, dövlət idarəçiliyinin dünyada baş verən proseslərə paralel olaraq hər gün şaxələnən amillərin və nəhayət, inzibati mədəniyyətlərin təsiri altında mürəkkəb struktura malik olmasıdır. Buna vaxt tələb edən səbəb kimi bir sıra amillər göstərilir.

NPM tərəfindən irəli sürülən qeyri-mərkəzləşdirmə, idarəetmədə iştirak, şəffaflıq və məlumat əldə etmək hüququ, etik nəzarət, bürokratların fəaliyyətinin səmərəlilik və effektivlik baxımından qiymətləndirilməsi və vətəndaş məmnunluğu kimi anlayış və təcrübələr bürokratiyanı artıq bürokratiyadan çıxarır. Bu imkanlar yaxşı dəyərləndirilərsə, bürokratiya-siyasi hakimiyyət və bürokratiya-parlament münasibətlərinin ikinci aktorlarına olduğu kimi, vətəndaş cəmiyyətinə də mühüm imkanlar verəcək (8).

Görünür ki, Ənənəvi Dövlət İdarəçiliyi ilə müqayisədə Yeni Dövlət İdarəçiliyi yanaşmasının iştiraka verdiyi əhəmiyyət daha çoxdur. Demokratiyanın inkişafı üçün idarəetmədə yeni aktorların (insanlar, qeyri-hökumət təşkilatları) olması lazım olduğuna inanan "yaxşı idarəçilik" NPM ideyasına xələl gətirən prinsiplərdən biridir.

NPM-in əleyhdarları bildirirlər ki, NPM-nin demokratiya ilə münasibətində xalqın idarəçilikdə iştirakından çox beynəlxalq şirkətlərin və investorların idarəetmədə söz sahibi olması hədəflənir.

Şübhəsiz ki, NPM demokratiyanın güclü olduğu ölkələrdə tətbiq tapa bilər. Demokratiyanın tam bərqərar olmadığı inkişaf etməkdə olan ölkələrdə demokratiya bu münasib zəmin tapmaq üçün əvvəlcə genişlənən formullarda öz kanallarını da özü ilə gətirməlidir.

Bəzi müəlliflər bildirirlər ki, NPM demokratiyanın tam bərqərar olmadığı ölkələrdə demokratiyanı inkişaf etdirmək üçün öz prinsipləri sırasına "yaxşı idarəçilik" konsepsiyasını daxil edib.

Yeni Dövlət İdarəçiliyi yanaşmasında passiv vətəndaş fəal vətəndaş (müştəri) ilə əvəz olunur. Bu baxımdan hesab edilir ki, vətəndaş dövlət xidmətlərinin alıcısı və sifarişçisi kimi dövlət xidmətlərinin davamlı keyfiyyət və sürətli olmasını tələb edəcək və bununla da o, idarəçilikdə daha fəal rol oynayacaq.

Ədəbiyyat

1. Akatan, C. (2013). State in the Age of Change, Comic Bookstore, Konya, 500 p.
2. Arikboghat, E. (2017). "Reform in Turkish Local Government System and New Public Administration", Public Administration Writings, (Ed: B.Eryılmaz, M.Eken and M.Lütfi Şen), Nobel Publishing, 1st Edition, Ankar, 438 p.
3. Balci, A. (2018). Contemporary Approaches in Public Administration and Its Effects on Public Service Delivery. http://www.sobiadacademy.net/sobem/ekamuyonetim/kamuda-kalite/balci.pdf, 387 p.
4. https://www.jstor.org/stable/41479651
5. https://www.researchgate.net/
6. Christensen, T., Per, L. (2020). "The Journal of Political Philosophy", Vol. 10, Number: 3. "New Public Management: Puzzles of Democracy" isimli metnini Çev: M.Akif, 398 p.
7. Chukurcayir, M. (2017). "Governance as a Multidimensional Concept", Contemporary Public Administration 1, (Ed: M.Acar, H.Ozgur) Nobel Publications, Ankara, 412 p.
8. https://www.journals.sagepub.com

Göndərildi: 11.04.2022 Qəbul edildi: 10.06.2022

DOI: https://doi.org/10.36719/2706-6185/12/15-18

Taleh Qədim oğlu Quliyev
Azərbaycan Texnologiya Universiteti
magistrant
taleh.guliyev2022@gmail.com

AZƏRBAYCANIN ŞƏHƏR VƏ KƏND YERLƏRİNDƏ İNFLYASİYA MEYİLLƏRİNİN TƏHLİLİ

Xülasə

İnflyasiya bir ölkə üçün ən vacib iqtisadi göstəricilərdən biridir. İstehlakçı xərcləri modellərinə əsaslanan inflyasiyanın başa düşülməsi fenomenin daha yaxşı konseptuallaşdırılmasına və arzuolunmaz inkişaflara, daha dəqiq desək, istehlak bazarlarında artan qiymət səviyyələrinə qarşı təkmilləşdirilmiş siyasət reaksiyalarına imkan verir. Hazırkı işçi sənəddə Azərbaycan timsalında (2011-ci ildən bəri) inkişafdan sonrakı dövrü qiymətləndirmək üçün Laspeyres qiymət indeksinin köməyi ilə İstehlak Qiymətləri İndeksinə əsaslanan inflyasiya göstəricisi hazırlanır. Bundan əlavə, Paasche Qiymət İndeksi ilə neft qiymətləri, neft gəlirləri və real effektiv mübadilə məzənnəsi (REER) arasında korrelyasiya təhlilinin əhəmiyyətli nəticələri neftlə zəngin Azərbaycan nümunəsində şəhər və kənd yerlərində inflyasiya dinamikası və tendensiyaları haqqında ilkin siqnalları nümayiş etdirir.
Açar sözlər: *inflyasiya, makroiqtisadi məlumatlar, istehlak qiymətləri indeksi, neft gəlirləri*

Taleh Gadim Guliyev
Azerbaijan Technology University
master student
taleh.guliyev2022@gmail.com

Anaysis of inflation trends in urban and rural parts of Azerbaijan

Abstract

Inflation is one of the most important economic indicators for a country. Understanding inflation based on the consumer spending patterns allows for better conceptualization of the phenomenon and improved policy responses for the unwanted developments, more precisely, increased price levels in consumer markets. The current working paper develops Consumer Price Index-based inflation indicator via the help of the Laspeyres price index in the case of Azerbaijan to evaluate the post-booming period (which is since 2011). Moreover, the significant results of correlation analysis between the Paasche Price Index and oil prices, oil revenue, and real effective exchange rate (REER) demonstrate initial signals about the urban and rural inflation dynamics and trends in the case of oil-rich Azerbaijan.
Keywords*: inflation, macroeconomic data, consumer price index, oil revenue*

Giriş

Dünyadakı resursla zəngin ölkələri başa düşmək üçün inflyasiya araşdırmaları danılmaz əhəmiyyət kəsb edir. Zaman keçdikcə, hasilat sənayesinin rəhbərlik etdiyi iqtisadiyyatlarda pul siyasətinin əhəmiyyətinin (məsələn, inflyasiya hədəflənməsi) artan məlumatlılığı ilə qərar qəbul edənlərin və siyasətçilərin inflyasiyanın mərhələli və sistemli şəkildə qiymətləndirilməsinə daha çox tələbat yaranır. Müəyyən bir əmtəədən asılılıq qiymət şokları nəticəsində yaranan makroiqtisadi çətinlikləri vurğulayır (Aghayev, 2012: 135-155). Bunun əsas səbəbi təbii sərvətlərlə zəngin ölkələrin qısa müddətdə nəhəng mineral gəlir axınının iqtisadiyyata gətirdiyi məcmu təsirlərin qeyri-müəyyən idarəetmə imkanları ilə bağlıdır. Xüsusilə, beynəlxalq əmtəə bazarları bum dövrlərini yaşadıqda, ixrac gəlirləri zirvəyə çatdıqda və həm hökumətin, həm də ev təsərrüfatlarının istehlak nümunələri stimullaşdırıldıqda, bu arada zəif institusional ianələr və məzənnə təzyiqləri makroprudensial idarə-

etmə üçün xəbər riskləri və təhdidləri ortaya çıxarır (Bahmani-Oskooee, Cəmilov, 2014: 135-154).

Azərbaycan iqtisadiyyatı neft qiymətləri ilə bağlı yüksək tsiklikdir. Bu, Azərbaycan iqtisadiyyatını beynəlxalq əmtəə bazarlarından əldə edilən makroiqtisadi şoklara qarşı həssas vəziyyətə salır, çünki əmtəə qiymətləri kəskin şəkildə aşağı-yuxarı dəyişir (Niftiyev, 2020).Neft qiymətlərinin dəyişkənliyi və onun Azərbaycan iqtisadiyyatına təsiri 2000-ci illərin əvvəlindən alimləri narahat edən əsas məsələ olmuşdur. Məhz buna görə də Qəhrəmanov və Fan (2002), Həsənov (2013), Bayramov və Konvey (2010) inkişaf edən iqtisadiyyatı yaşayan açıq və kiçik sistemləri izah etmək üçün beynəlxalq nəzəri təcrübəni izləmək üçün Azərbaycan iqtisadiyyatında holland xəstəliyi nəzəriyyəsini təhlil etmişlər. Mahnovski (2003), Qocayev (2010), Qasımov (2014), Zülfiqarov və Neuenkirx (2019), Meissner və başqalarının digər tədqiqatları. (2019) və s. Azərbaycanda neft və qaz sənayesinin milli iqtisadiyyatda sərvəti artıran və ya artımı azaldan təsirlərinin olub-olmadığını yoxlamaq üçün onun multiplikator təsirini konseptuallaşdırmaq üçün Resursların lənəti nəzəriyyəsini əhatə etmişdir (Bayramov,Conway, 2010).

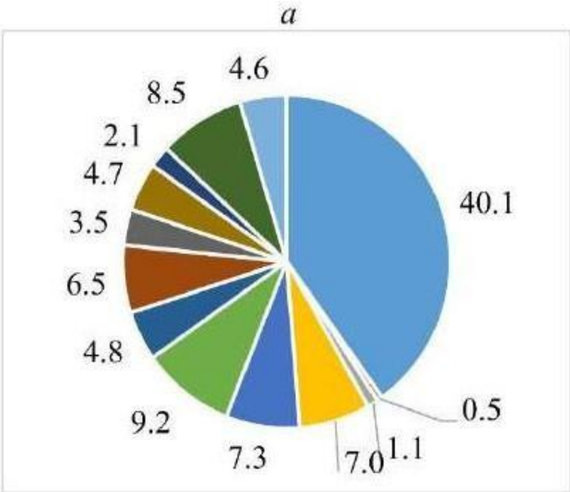
Bununla belə, inflyasiya təsirlərini tədqiq edən Azərbaycan iqtisadiyyatı ilə bağlı ədəbiyyat toplusu son iyirmi ildə valyuta məzənnəsi, beynəlxalq ticarət və neft qiymətləri arasındakı əlaqəyə daha çox diqqət yetirir. Buna baxmayaraq, İQİ əsasında ölkə miqyasında iqtisadiyyatda inflyasiyanın əsas aparıcı amillərinin və əsas komponentlərinin dinamikası həm yerli siyasətçilər, həm də beynəlxalq ekspertlər üçün əhəmiyyət kəsb etməsinə baxmayaraq, beynəlxalq nəşrlər arasında istənilən səviyyədə işıqlandırılmamışdır.

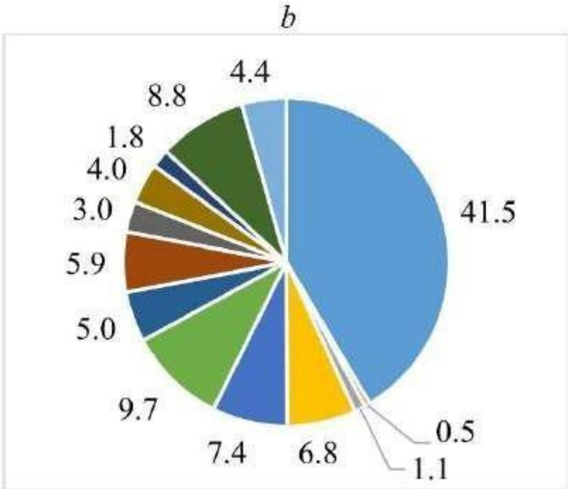
Neftin qiymətləri Azərbaycanda 1990-cı illərin sonundan etibarən əsas makroiqtisadi reallıqları və iqtisadi tsiklikliyi müəyyən edir (Bruegel, 2020). İnflyasiyanın dinamikası da istisna deyil. Əslində, inflyasiya, neft qiymətləri və valyuta məzənnəsi arasındakı əlaqəni təhlil etmək üçün geniş tədqiqat işləri aparılmışdır. Məsələn, Muxtarov və digərləri (2019) neft qiymətlərindəki 1% artımın 1995- ci il ərzində vektor xətalarının korreksiyası modelini (VECM) tətbiq etməklə inflyasiyanın 1,81% artmasına və məzənnənin 0,58% artmasına səbəb olduğu qənaətinə gəliblər. Hacıyev və Rüstəmovun (2019) başqa bir araşdırması 2001-2018-ci illər üçün rüblük məlumatlar əsasında həm qısa, həm də uzunmüddətli VECM və Vektor Avtoreqressiya (VAR) modellərini araşdırıb. Nəticələr göstərirdi ki, neft qiymətlərinin aşağı düşməsi daha yüksək inflyasiya, aşağı hasilat artımı və Holland xəstəliyi sindromunun daha çox siqnalı yaradıb. Bu, 1982-ci ildə Corden və Neary tərəfindən irəli sürülən nəzəriyyədir və inkişaf edən sektorun real qiymət artımı kimi mexanizmlər vasitəsilə digər sektorların resurslarını necə götürdüyünü təsvir edir (Auty, 2001).

Azərbaycanda neft qiymətləri, neft gəlirləri və milli valyuta arasında möhkəm əlaqə 1990-cı illərin sonundan etibarən əhəmiyyətli narahatlıq mənbəyini göstərdi (Singh və Lauria, 1999). Mahnovski (2003), Auty (2001) və Kaser (2003) dünya iqtisadiyyatında sərvətlə zəngin ölkələrin beynəlxalq təcrübəsini müqayisə edərək, neft gəlirlərini üstələyən bazar uğursuzluqlarını düzəltmək üçün Azərbaycanın iqtisadi siyasətini, eləcə də siyasi iqtisad çağırışlarını göstəriblər. Adətən milli iqtisadiyyatlarda yaradır. Müəlliflər vurğulayırlar ki, Azərbaycan neft gəlirlərini diqqətlə idarə etməli və uzunmüddətli Ümumi Daxili Məhsulun (ÜDM) artımını təmin etmək üçün ixrac strukturunu şaxələndirmək və sabit milli gəlir kanallarını təmin etmək üçün dövlət xərclərini qeyri-neft sektorlarına yönəltməlidir (Həsənov, 2011). Empirik araşdırmalar həmçinin müəyyən edib ki, neft qiymətləri ixracın diversifikasiyasına (Bəhmani Oskooee və Cəmilov, 2014), fiskal siyasətə və qeyri-neft ÜDM-ə (Əliyev və başqaları, 2016), beynəlxalq rəqabət qabiliyyətinə (Falkowski, 2018) və qeyri-neft ixracına təsir göstərir. İqtisadiyyatda hasilat sənayesinin dominant mövqeyi sənayesizləşdirmə nümunələri yaradır və bütün yönəldilmiş xarici investisiyaları (XBİ) neftlə ticarət edilə bilən sektorlara cəlb edir (Corden, Neary, 1982).

Şəhər və kənd yerlərində müvafiq olaraq İQİ və ÜDM əsaslı inflyasiya dinamikasını ölçmək üçün (1) və (2) düsturlarında təsvir edilən Laspeyres (və ya baza ölçülmüş indeks) və Paasche (və ya cari çəkili indeks) metodlarından istifadə edilmişdir. 2001-2020-ci illər arasında Azərbaycanın əraziləri (Paasche İndeksi üçün dövr 1990-2020-ci illərdir). t dövründə İQİ t dövründə mal və xidmətlərin qiymətlərinin çəkili orta göstəricisidir, burada hər bir maddənin çəkisi onun baza ilində (2014-cü il) ümumi səbətdəki payını əks etdirir. Şəkil 1 şəhər (panel a) və kənd yerlərində (panel b) İQİ-nin hesablanması üçün çəkiləri müəyyən edən əsas ilin istehlak modellərini təsvir edir (Çex, 2018).

Bu iki üsul bizə həm yerli istehsal, həm də idxal olunan məhsulların (İQİ hesablanmasının Laspeyres metodu) və yalnız ölkədə istehsal olunan və istehlak edilən mal və xidmətlərin (ÜDM deflyatoru) qiymət təsirlərini fərqləndirməyə imkan verir.

Şəkil 1. Azərbaycanın 2014-cü ildə şəhər (panel a) və kənd hissələrinin (panel b) Mal və Xidmət İstehlakının Əsas Kateqoriyaları.

Təhlilin sonuncu hissəsi Pearson R və Spearmanın Rho əmsallarına əsaslanan korrelyasiya təhlilini əhatə edir. Korrelyasiya əmsalları -1 ilə 1 arasında dəyişir, -1-ə yaxın dəyər güclü mənfi korrelyasiyanı göstərir, bu arada +1-ə yaxınlaşan dəyər güclü və müsbət korrelyasiya nümayiş etdirir. Bundan əlavə, iki korrelyasiya metodunun səbəbi aşağıdakı kimi izah edilə bilər: bir qayda olaraq, Pearson R məlumat dəstindəki kənar göstəricilərə həssas deyil. Əgər belədirsə, kənar göstəricilər korrelyasiyanın həqiqi ölçüsünü asanlıqla təhrif edə bilər. Buna görə də Spearman's Rho, dəyərlərin sıralanmasına diqqət yetirərək və zaman seriyasındakı kənar məlumat nöqtələrinin təhrif gücünü azaltmaqla daha aydın bir korrelyasiya göstərir. Beləliklə, iki korrelyasiya əmsalı arasında əldə edilən fərqlər verilənlər toplusunda kənar göstəricilərin rolu haqqında əsas məlumatı ortaya qoyur və qərəzi azaldır (Falkovski,2018: 44-56). Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi (DSQİDK, 2020a) bu tədqiqatı operativləşdirmək üçün məhdud, lakin faydalı məlumatlar toplusunu təqdim edir. Buna görə də, 2010-2020-ci illər arasında adambaşına düşən ev təsərrüfatlarının istehlak məlumatları SSCRA (2020a) məlumat dəstindən əldə edilmişdir (Qəhrəmanov, Fan, 2002: 9-30). İQİ və inflyasiya komponentlərində 2011 və 2020-ci illər üçün çatışmayan dəyərlər Microsoft Excel proqramının TREND funksiyası vasitəsilə hesablanmışdır. Daha sonra, komponentlərin Paasche İndeksi ilə bağlı zaman silsiləsindəki töhfələrini fasiləsiz tutmaq üçün inflyasiya nisbətində rəsmi məlumatların köməyi ilə hesablanmayan çatışmayan dəyərləri doldurmaq lazım idi. Beləliklə, 2001, 2005 və 2010-cu illərin göstəriciləri Dünya Bankının təqdim etdiyi hazır rəqəmlərdir (2020). Sonra, korrelyasiya təhlilində istifadə edilmiş illik Real Effektiv Mübadilə Məzənnəsi (REER) və neft qiymətləri kimi əlavə dəyişənlər müvafiq olaraq Bruegel (2020) və ABŞ Enerji İnformasiya İdarəsi - EIA (2020) tərəfindən götürülüb (Qasımov, 2014). Neft gəlirləri üzrə dəyişən məlumatlar DSQDK(2020b) tərəfindən təmin edilən ümumi ixrac gəlirinin faiz payı kimi neft və qazdan əldə edilən ixrac gəlirindən əldə edilir. Korrelyasiya təhlili IBM SPSS Statistics proqram təminatının 23-cü versiyasında tətbiq edilmişdir. Nəhayət, korrelyasiya təhlili üçün bütün çatışmayan dəyərlər dəyişənlər arasında xəttiəlaqədən sonra Microsoft Excel proqramının TREND funksiyası ilə əvəz edilmişdir (Həsənov, Səmədova, 2010).

Nəticə

Bəzi çatışmazlıqlar İQİ əsasında inflyasiya hesablamalarının faydalılığını məhdudlaşdırır. Hausmanın(2003) ümumiləşdirdiyi kimi, yeni əmtəə və xidmətlərin təsiri, keyfiyyət dəyişikliyinin təsiri, aşağı qiymətli mağazaların təsiri: rifah əsaslı qiymət indekslərinin hesablamaları arasında satış qərəzi, əvəzetməmeyli ayrılmaz rol oynayır (Qocayev, 2010).

Bir sıra məhdudiyyətləri də qeyd etmək lazımdır. Yuxarıda sadalanan qərəzlərlə yanaşı, bu tədqiqatın metodoloji aspekti də məhdud elmi çeviklik yaradır. Daha dəqiq desək, yalnız korrelyasiya analizi kifayət edə bilməz. İQİ-nin ayrı-ayrı kateqoriyaları və neftlə əlaqəli makroiqtisadi dəyişənlər arasında səbəb- nəticə əlaqəsini çəkmək üçün əlavə tədqiqat aparılmalıdır. Bundan əlavə, inflyasiya meylləri və dinamikasının daha yüksək üfüqünü vizuallaşdırmaq üçün daha çox parçalanmış məlumatlar lazımdır. Bunun üçün şəhər və kənd ev təsərrüfatlarının xərcləri və istehlakı ilə bağlı tarixi məlumatlar tərtib edilməlidir ki, tədqiqatçılar daha ətraflı təhlil aparsınlar. Sonuncu aspekt üzrə məsuliyyət Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinə və ya aidiyyəti qurum və dövlət təşkilatlarına həvalə edilməlidir (Hacıyev, Rüstəmov, 2019: 182-193.).

Ədəbiyyat

1. Aghayev, S. (2012). The Relationship Between General Prices and Money Supply in Azerbaijan in the Low Inflation Period. Journal of Akdeniz University Faculty of Economics and Administrative Sciences, 12(23), p. 135- 155.
2. Bahmani-Oskooee, M., Cəmilov, R. (2014). Resurslarla zəngin dövlətdə ixracın şaxələndirilməsi və S əyrisi effekti:Azərbaycandan sübut.İqtisadi Dəyişiklik və Yenidən Qurulma,47(2),s.135-154.
3. Bayramov, G., Conway, P. (2010). Azərbaycan istehsalçılarının sorğusu: Holland xəstəliyi və maliyyə böhranı. İqtisadi Tədqiqatlar Mərkəzi, Bakı, Azərbaycan.
4. Bruegel (2020). İllik Real Effektiv Mübadilə Məzənnəsi.
5. Auty, R. (2001). Resurs bolluğu və iqtisadi inkişaf. Oksford Universiteti Nəşriyyatı.
6. Həsənov, F. (2011). İnkişaf edən iqtisadiyyatda qiymət səviyyəsinin təhlili: Azərbaycan nümunəsi. İqtisadiyyat üzrə Təhsil və Tədqiqat Konkorsiumu, İş Sənədi, (11/02E).
7. Corden, W., Neary, J. (1982). Kiçik açıq iqtisadiyyatda inkişaf edən sektor və sənayeləşmə. İqtisadi jurnal, 92(368), s. 825-848.
8. Çex, K. (2018). Xəzər dənizi regionunda postsovet ölkələrinin neftdən asılılığı: Azərbaycan və Qazaxıstan nümunəsi.
9. Falkovski, K. (2018). Azərbaycanın beynəlxalq rəqabət qabiliyyəti üçün enerji resurslarının əhəmiyyəti. Journal of International Studies, 11(4), s. 44-56.
10. Qəhrəmanov, E., Fan, L. (2002). Xəzər regionunda “Holland xəstəliyi”: Azərbaycan Respublikası nümunəsi. İqtisadi Tədqiqatlar, 5(10), s. 9-30.
11. Qasımov, İ. (2014). Azərbaycanda Resurs Lənətu və Hollandiya Xəstəliyi: Empirik Analiz (Doktorluq dissertasiyası. Doğu Akdeniz Universiteti (DAÜ).
12. Həsənov, F., Səmədova, İ. (2010). Real məzənnənin qeyri-neft ixracına təsiri: Azərbaycan nümunəsi. MPRA Paper, 29556.
13. Qocayev, V. (2010). Azərbaycanda Resurs Milliyyətçilik Trendləri. 2004-2009. RUSSCASP İş Sənədi. Oslo: Norveç Araşdırma Şurası, Fridtjof Nansen İnstitutu, Norveç Beynəlxalq Münasibətlər İnstitutu, Econ Pöyry.
14. Hacıyev, N., Rüstəmov, A (2019). Neftin qiymətinin düşməsi idxal olunan inflyasiya ilə necə əks olunur, Beynəlxalq Enerji İqtisadiyyatı və Siyasəti Jurnalı, 9(2), s.182-193.

Göndərildi: 27.03.2022 Qəbul edildi: 04.06.2022

DOI: https://doi.org/10.36719/2706-6185/12/19-22

Elvin Manaf Isayev
Baku State University
master student
isayev.elvin1998@gmail.com

USER OF THE SOFTWARE AS THE AUTHOR OF THE COMPUTER GENERATED WORKS

Abstract

Today's rapid development in technology creates new areas of discussion. These discussions include an extensive range of fields, one of which is the legal sphere, legislation, and legislative approach. Almost every field of law is affected and triggered to be adjusted by technological improvements, namely civil, criminal, administrative, intellectual property law, and others.

In the modern era of technology, a computer is able to compose poetry, music, and even chat, which is becoming more and more challenging to separate them from man-made works. Most importantly, the originality and quality of such works raised the issue of this research paper, which is the determination of the authorship over the results generated by the computer or so-called Artificial Intelligence.

Keywords: *intellectual property law, copyright, computer-generated work, artificial intelligence*

Elvin Manaf oğlu İsayev
Bakı Dövlət Universiteti
magistrant
isayev.elvin1998@gmail.com

Proqram təminatının istifadəçisi komputer tərəfindən yaradılan əsərin müəllifi kimi

Xülasə

Texnologiyanın bugünkü sürətli inkişafı yeni müzakirə sahələri yaradır. Bu müzakirələr geniş sahələri əhatə edir ki, bunlardan biri də hüquq sferası, qanunvericilik və qanunvericilik yanaşmasıdır. Hüququn demək olar ki, hər bir sahəsi texnoloji təkmilləşdirmələr, yəni mülki, cinayət, inzibati, əqli mülkiyyət hüququ və s. təsirə məruz qalır və tənzimlənməyə təkan verir.

Müasir texnologiya dövründə kompüter şeir, musiqi və hətta söhbət yaza bilir ki, bu da onları süni əsərlərdən fərqləndirməyi getdikcə çətinləşdirir. Ən əsası, bu cür işlərin orijinallığı və keyfiyyəti kompüterin və ya süni intellektin yaratdığı nəticələr üzərində müəllif hüquqlarının sahibinin müəyyənedilməsi olan bu tədqiqat işinin problemini gündəmə gətirdi.

Açar sözlər*: əqli mülkiyyət hüququ, müəlliflik hüququ, komputer tərəfindən hazırlanan əsər, süni intellekt*

Introduction

For the purposes of this Article, the effect of technological enhancements on intellectual property relations will be analyzed. The new inventions and improvements in the capability of electronic devicesmade intellectual property relations a hot topic starting from the mid's of the previous century.

Fundamental improvements in computer science are the development of software programs that enablecomputers to involve in the creation of intellectual property objects. Indeed, in some cases, the participation of computers in the creation of intellectual property objects is far beyond just involvement. In reality, they make the most of the contribution to the process. For that reason, one of those discussiontopics is now copyright protection of the intellectual property objects generated with the involvement ofcomputers. To stipulate more precisely, the issue is to seek a fair subject to grant the authorship over thework.

For the purposes of this Article, the computer will mean the general notion of the computer, which

is "a machine or device which performs processes, calculations, and operations based on the instructionsprovided by a software or hardware". Additionally, it will also include the notions such as "artificial intelligence" and "machine learning" in a broad sense. It is decided the term computer in general meaningincluding the mentioned notions because nowadays, the computer is a more complex device than it hasbeen through its first invention (Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, 1886).

When the computer was first invented, it can only perform some minor calculations and few processes. However, today's technological improvements shaped computers so that they can perform tasks with only a minor contribution from the human being (user). Indeed, this situation led to the topicof this paper by raising the question of "whether a computer can be granted copyright protection if it creates the copyrightable object with only a little contribution of the user"? A broad question can be stated as "who should be the author of the work generated by the enhanced computer program"?

In the legislation of the majority of the countries, human creative activity is stated as the prerequisite for intellectual property and intellectual property protection. Besides, not all of them defined clear instructions on who should be the author of the copyrighted work.

In this Article, the possibility to entitle the user of a software program to the authorship over the computer-generated works will be analyzed. The analysis includes both pro and contra arguments onthe provision of authorship to the user of the software program. Additionally, to understand the real process, the degree of the contribution made by the computer will be discussed based on the real examples. As a result, the author of this Article comes to the conclusion that user of the software program should be entitled to authorship over the computer-generated works because they have all the necessary features.

Before starting with the legal and argumentative part, it is suggested to include the understandingof the notion of the computer and its scope of coverage.

Generally, a computer is an electronic device that is able to process calculations, algorithms, and tasks with the help of software programs (Osha, 2019: 2). Basically, software programs are the set of computing codes written based on the programming languages (a specific program that helps to write software programs) to do a wide range of functions and tasks (Osha, 2019: 3).

In the early stages of the invention of computers, they were only able to do some non-complex tasks, such as making calculations of mathematical formulas, playing music so on. However, with today's improvements in technological improvements the variety and complexity of tasks that computers can perform enhanced enormously. Additionally, the accuracy and originality of the resultsare also improved so that it becomes hard to distinguish them from the ones that are made by humans.That is the main trigger for this research paper and analysis.

For the purposes of this Article, the notion of the computer also includes artificial intelligence, which is the ultimate degree of improvement in the technology, lately.

What is artificial intelligence? It is not easy to determine exactly when a system becomes a set of components with artificial intelligence. The border is wide and not so easy to find. One of the methods defined in the 1960s is the Turing test. It states that: if a computer can imitate human reactions over a period of time, i.e. react as a human would do, it can be said that a computer has artificial intelligence (Perry, Margoni, 2010: 25). There are several stages in the creative process: preparation, maturation, clarity (followed by the creative process), and testing (Satija, Martinez-Avila, 2019: 36). One of the main questions of the theory has been the so- called 4P creativity model. According to this model, creativity can be viewed from four different perspectives: product, process, person, and press of the environment. Human creativity can be stimulated by these components (Mierina, 2020: 11). What are the stages and incentives of a computer system- generated work process? Research question: Should works created by artificial intelligence (computer systems) be considered creative and protected by copyright? Some authors believe that assigning copyright to an algorithm does not further the objectives of copyright law; it also does not fit well into its incentive structure (Tilde, 2020: 9). Some authors conclude that the current regime is woefully insufficient to cope with the use of increasingly intuitive artificial intelligence systems in the production of suchworks (Min, Gruszka, 2020: 54). It is believed that human strength is his creativity. People cannot let creativity get outof control; it is their monopoly and it must be taken care of by all nations. Without privacy, there is no creativity, and the

individual must feel free to create (Hedrick, 2019: 21). If creativity is the main criterion forcreating a work, then there should be criteria for assessing the characteristics of creativity. Very little scientific research has been done on this topic, but its importance is growing with the rapid development of technology. Therefore, the author offers a review of the literature, legal framework, and case law, in which the answers to the research question will be sought. The author of this Article is convinced that works created by artificial intelligence must be protected by copyright, and such protection must not differ from the usual (traditional) protection of authors' works. Creativity means -having the skill and ability to produce something new, especially a work of art (Davies, 2011: 4). Only humans can be recognized as the author of a work, and no computer or algorithm can be identified as the copyrightowner. Originality is an important criterion in creating a job. Provided that the requirements for human participation and origin are met, the protection systems for works created by computer systems must be the same as those created by humans.

Considering such a level of improvement and capability of the artificial intelligence, one of the important questions should be answered for the determination of the authorship issue over the computer-generated works. The question is whether the computer equipped with artificial intelligence is the assistant to the human in the generation of the work? It is rather understandable that this question should be addressed on a case-by-case basis. However, the issue is the analysis of the essence of the question, not the answer itself. Accordingly, does it even matter whether or not the computer is an assistant or is the operator of the main part of a work?

To answer this kind of question and to analyze the essence of the question itself, let's look at the imaginary example. Let's think of a software program that is able to compose a piece of music when the user inputs a few words to it. Additionally, let's assume that all other conditions for the copyright are met,

e.g. work is eligible, provided in a tangible medium of expression and work is original.

Bearing in mind all the above-stated facts and conditions, it should be analyzed whether the computeris in the role of an assistant in that case or not. At first glance, it is assumed that the computer or software is the one that performs most of the work and makes most of a contribution. The user only provides a fewwords to the software program and that is all. As a result, the computer performs the "creative activity" and gives the copyrightable product. After the clarification of this fact and question, another questionarises: whether the provision of the most of the contribution is enough to entitle the computer with theauthorship over the computer-generated work.

First of all, although most of the contribution is made by the computer or artificial intelligence, theinitiator is the human that inputs the words to the software program, which means without that inputs, no result will ever be generated (Hedrick, 2019: 34). Consequently, the computer itself is not able to generate the work.The above-mentioned approach has already been applied in similar relations, namely in employer and employee relations. Let's remember the approach to the copyright issues over the work created by theemployee during the implementation of the job functions (Min, Gruszka, 2020: 27). As to the internationally acceptedapproach, in that case, the employer gets the authorship rights over the work created. However, theemployer only creates the necessary environment and facilities for the employee to generate the work,

which is indeed a minor contribution and there is no creative effort on the side of the employer.

Another important point that is needed to be addressed comes from the very initial nature of the intellectual property. One of the main matters behind the emergence of intellectual property and the need for its protection was the economic value of intellectual property objects (Satija, Martinez-Avila, 2019: 19). It is understood thatone of society's triggers is the people's innovations and creations. To feed that motivation person's rightsover the intellectual property should be protected. That was the initial idea and necessity that busted theemergence of intellectual property protection (Perry, Margoni, 2010: 11).

As to the above-mentioned thesis, the subject to whom the authorship rights are entitled should have such motivation to create and innovate more. This fact raises the question of whether software programor computer has that motivation. It is rather clear that motivation to create to gain economic benefits is associated with the human being, not the computer. That aspect, in its turn, reveals the understanding that computers should not be entitled to authorship because it makes no sense considering the true nature ofcopyright protection.

Additionally, it is true that the computer generates some results after receiving the inputs; however,

it is still the user who decides or selects which composition is the best and should be published. Furthermore, it is also possible that the user will make some edits to the final product that the computer-generated. It means that the user still has the decisive power over the computer-generated works.

As a result of the above paragraphs, it can be said that even if the majority of the contribution is madeby the computer in the generation of the final product, it is not rational to entitle authorship to the computer (Law on the Copyright and Related Rights of the Republic of Azerbaijan).

Conclusion

To conclude the whole idea and arguments stated throughout the research, it should be stated that each of the options put forward in this paper has controversial aspects. However, as a result of the Article, it is concluded that entitlement of the authorship rights to the user of the software is the best option. This result is obtained by taking into account both economic and legal aspects of copyright protection.

References

1. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works. (1886). September 9.
2. Osha, J. (2019). "Study Question: Copyright in artificially generated works". Study Guidelines. AIPPI World Congress – London. (Online). Available: https://aippi.org/event/ 2019-aippi-world-congress-london.
3. Perry, M., Margoni, T. (2010). "From music tracks to Google maps: Who owns computer-generated works?". Computer Law & Security Review, vol. 26, no 6, pp. 621-629. Elsevier Ltd. https://doi.org/10.1016/j.clsr.2010.09.005.
4. Satija, M., Martinez-Avila, D. (2019). "Plagiarism: An essay in terminology," DESIDOC: Journal of Library Information Technology, vol. 39, no. 2, pp. 87-93, DOI: 10.14429/djlit.39.2. 13937.
5. Mierina, M. (2020). "What is artificial intelligence?" Tilde. Accessed on: Dec. 04. (Online). Available: https://www.tilde.lv/tildes-sarunas/kas-ir-maksligais-intelekts.
6. Tilde. (2020). Term "creation," Letonika.lv. Accessed on: Dec. 04. (Online). Available: https://www.letonika.lv/groups/default.aspx?r=1107&q=jaunrade&id=2061047&g=1
7. Min, T., Gruszka, A. (2020). "The 4P's Creativity Model and its application in different fields," Handbook of the management of creativity and innovation: Theory and practice.World Scientific Press. Accessed on: Dec. 04. (Online). Available: https://www.researchgate.net/ publication/ 316644392_The_4P%27s_Creativity_Model_and_its_ application_in_different_fields
8. Hedrick, S. (2019). "I think, therefore I create: claiming copyright in the outputs of algorithms," Journal of Intellectual Property & Entertainment Law, vol. 8, no. 2, p.324-375. Accessed on: Dec. 04, 2020. (Online). Available: https://jipel.law.nyu.edu/vol-8-no-2-1-hedrick/.
9. Davies, C. (2011). "An evolutionary step in intellectual property rights – Artificial intelligence and intellectual property" Computer Law, Security Review, vol. 27, no. 6, p. 601-619. Accessed on: Dec. 04, 2020. (Online). Available: https://doi.org/10.1016/j.clsr.2011.09.006.
10. Law on the Copyright and Related Rights of the Republic of Azerbaijan.

Received: 09.04.2022 Accepted: 19.06.2022

DOI: https://doi.org/10.36719/2706-6185/12/23-26

Sara Yashar Aghamaliyeva
Baku State University
master student
sara.aghamaliyeva@gmail.com

THE CONFLICT BETWEEN PATENT RIGHTS AND THE RIGHT TO ACCESS MEDICINE AND HOW WE CAN CREATE THE BALANCE BETWEEN THEM

Abstract

Since patent protection grants the patent owner exclusive rights in the market, such as being the sole manufacturer or limiting the cost of the final product, all of us, as consumers, rely on the patent owner's decisions about the final product entering the market.

The amount of product entering the market, the markets in which the products will be sold, the price at which the producer enters the market, or even whether or not the patent holder will use his patent rights to produce the final product, all of these matters can be regulated only by the patent holder during the 20 years following the grant of patent protection. This may appear to be a minor issue at first glance, but concerns are more serious when talking about more essential products like medicine. Thus, this article describes the problem of the right to access to medicine and patent rights in more detail.

Keywords: *intellectual property law, patents, access to medicine, TRIPS Agreement*

Sara Yaşar qızı Ağamalıyeva
Bakı Dövlət Universiteti
magistrant
sara.aghamaliyeva@gmail.com

Patent hüquqları və dərman vasitələrinin əlçatanlığı hüququ arasındakı konflikt və onlar arasında balansın yaradılması üsulları

Xülasə

Patent müdafiəsi patent hüquqları sahibinə bazarda yeganə istehsalçı olmaq və ya yekun məsulun qiymətini müəyyən etmək kimi müstəsna hüquqlar verir və hamımız istehlakçı olaraq patent sahibinin bazara girməsi ilə bağlı verdiyi qərarlardan birbaşa asılıyıq.

Bazara daxil olan məhsulun miqdarı, məhsulların satılacağı bazarlar, məhsulun qiyməti, və hətta məhsulun istehsal edilib edilməyəcəyi kimi məsələlər patent hüquqları əldə edildiyi gündən 20 il müddətində yalnız patent sahibi tərəfindən tənzimlənir. İlk baxışdan problem görünməsə də, söhbət dərman vasitələrindən gedirsə, məsələ daha ciddi xarakter alır. Beləliklə, bu məqalədə patent hüquqları və dərman vasitələrinin əlyetərliyi hüququ arasındakı problem müzakirə olunur.

Açar sözlər: *əqli mülkiyyət hüququ, patent, dərman vasitələrinin əlyetərliyi, TRIPS Sözləşməsi*

Introduction

Recently, humanity experienced one of the most catastrophic worldwide pandemics in history – thecoronavirus pandemic. Prompt action without delay by pharmacy innovators and scientists resulted in the development of various vaccinations, diagnostic tools, and treatment approaches in the shortest possible time, saving millions of lives globally. However, the global crisis is still underway. While the initial wave of pandemic-related difficulties appears to be resolved, emerging or least developed nations continue to raise concerns about worldwide R&D and intellectual property, including patent policies. As a result, thepandemic has raised various challenges, including health inequalities and the balance between publichealth and individual rights such as intellectual property rights. In this article, three different aspects ofthe conflict between pharmaceutical patent rights and the right to access to medicine are discussed.

The primary reason states offer patent protection is to reward inventors and promote future innovationand R&D (Fisher, 2007: 448). To balance these rights, the patent protection duration is severely limited. There is a disclosure factor, which indicates that once the protection term expires, generic items will be able to jointhe market utilizing the released information, and societywill profit from scientific developments. In most countries, the protection period for innovation patents is 20 years; for utility patents and design patents,the time is significantly shorter - around ten years (Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu, 1997).

Over decades, the fundamental concern has been whether it is ethical to extend patent protectionto pharmaceutical inventions. Before the TRIPS Agreement, most governments governed this issue by national legislation, and pharmaceutical products were excluded frompatentable innovation lists in certain countries (Cheron, Fouassier, 2009: 7). However, the adoption of the TRIPS required all member states to alter their legislation. Consequently, year by year, the conflict between the fundamental human right to access medicine and intellectual property rights reached a new level. It even can be found in international agreements like the Universal Declaration of Human Rights of 1948 and the United Nations International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights of 1966.

Achieving a fair balance is crucial because the concept of long-term benefit is the fundamental driving factor behind the growth of innovation. Investors and innovators have spent millions of dollars and years developing a pharmaceutical product without guaranteeing that the end outcome would be as anticipated after years of diligent labor. As a result, their expectation of appropriate compensation for their effort and a return on investment with additional profit is justified. On the other hand, millions of people depend on these pharmaceutical inventions and their accessibility.

The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights is an international legal agreement signed in 1994 by the members of the World Trade Organization to establish minimum standards for the regulation of intellectual property by the national legislation of the member countries. This agreement is the most comprehensive modern agreement regulating issues related to intellectual property, and after the adoption of which intellectual property was introduced to the multilateral global trading system. The TRIPS Agreement's main aim was to harmonize the national legislations of the WTOmember countries to make easy the process of seeking protection across the borders in all countries forthe inventors, authors, or other intellectual property producers and intellectual property holders (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights, 1994). Also, states assumed that implementing stricter enforcement of intellectual property rights would incentivize future inventions and R&D and subsequently develop their economic welfare.

While the TRIPS had the flexibility to increase access to medicines, its implementation created tensionor disputes between the patent rights holders and the states. To clarify the provision of the TRIPS agreement regarding the flexibilities and help those countries with their implementation Doha declarationon the TRIPS Agreement and Public Health was adopted in November 2001.

Pharmaceutical companies fund the majority of health-related research. This indicates that commercialization and market incentives are the primary motivators for clinical research. As a result, only the pharmaceutical research domain, which will benefit more in the future, is favored and primarily sponsored. This type of incentive might be incredibly effective in every other aspect of the innovation. However, when the lives of millions of people are dependent on the performance of medical research, it is not ethical and direct discrimination against the right to health of low-income communities.

The lack of access to medicine is caused by several factors such as monopolization, the 10/90 gap, andpatent thickets.

1. The first factor is monopolization. The high cost of medicine is directly linked to the monopolization of the pharmaceutical industry. Medical Monopoly depicts how the healthcaresystem gradually evolved from a public benefit to a fundamental market, and profit-making inevitably takes precedence. The gradual acceptance of patenting has resulted in the development of health as a commercial commodity (Antiinhisar fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu, 1993).

2. The second factor is the 10/90 gap in pharmaceutical research and industry. If the expense of pharmaceutical items is one of the most severe issues, another is the lack of necessary pharmaceutical products caused by the 10/90 gap phenomena. The "10/90 gap" was establishedby the Commission on Health Research for Development in 1990 to describe the disparity between illness

burden and resources allocated to lead health-related research. Thus, just 10% of all financial investments in health-related research were spent on diseases that impact 90% of theworld's population.

3. Last but not least factor is the patent thickets. The term patent thicket refers to the problem that new entrants to the market face when attempting to enter the scientific space with existing patent rights, and it relates to the dense web of overlapping patent or other intellectual property rights that entrepreneurs must navigate to commercialize their new invention. Patent thickets might beowned by a single prominent market participant or can stem from fragmented technological domains where numerous small entrepreneurs possess relevant patents. They, in turn, generate the "thicket" through which each new entrepreneur seeking to enter the market must navigate.

The abovementioned problems can be solved on different levels by implementing several policies. The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights is an international legal agreement signed in 1994 by the members of the World Trade Organization to establish minimum standards for theregulation of intellectual property by the national legislation of the member countries. This agreementcontains several flexibilities member states can apply to achieve access to medicine in the country, suchas exhaustion of the intellectual property rights and compulsory licensing.

1. The exhaustion doctrine is a notion in intellectual property law that states that an owner loses or exhausts some rights following the first use of the subject matter of intellectual property rights. The extent to which intellectual property owners may control the distribution of their products is referred to as intellectual property exhaustion. For example, a patent owner's ability to maintain a product's subsequent sales, price, or distribution area is generally exhausted when the product is sold. This word is usually used in the context of parallel imports and may thus apply domestically, regionally, or globally.

2. Compulsory licensing is one of the remedies available under international intellectual property law to address the unintended impact of pharmaceutical patents on access to essential medicines. The issue of forced licensing is equally crucial in the subject of patent thickets. It is feasible to overcome a patent owner's resistance to license their technology in specified situations bygranting a compelled license with the aid of patent thickets. As a result, a vital issue with thickets would be avoided: "blocking" patents, which restrict technological or financial advancement in manufacturing a product (Stirner, Thangaraj, 2013: 9).

The policies implemented at the governmental level are the policies adopted by the member states toachieve access to medicine in the country and can be in the form of the patent box policies or state-fundedprize systems.

1. The Patent Box is a tax incentive policy created and adopted by the states to attract and encourage entrepreneurs to keep and commercialize their intellectual property, generally patents and software copyrights (7). The effects of such tax reductions vary from country to country. One of the goals of such policies was the introduction of more accessible items, mainly pharmaceutical products, into the market due to lower production costs (European patent box regimes, Japan External Trade Organization, 2013).

2. Government-funded prize system is a state policy that rewards the innovators developing successful new medicine with a cash prize and, in return, makes them surrender the IP to the government. Subsequently, the government-funded prize system can be a good alternative for patents in medicine. In contrast to the grant system, the prize is given to the already successful drug inventors who are at the end of their invention, waiting to get patent protection to enter the market. As a result, not only the inventor manufacturer but also generic manufacturers enter the market simultaneously. The immediate competition between the inventor and generic manufacturers creates a more competitive market with reduced prices for pharmaceutical products making able access for all the consumers.

The patent pools and patent pledges are other forms of policies that are neither TRIPS-based nor governmental.

1. A patent pool is an arrangement between two or more patent owners to license one or more of their patents to each other or other parties. Also, patent pools are the aggregation of intellectual property rights subject to cross-licensing, whether they are transmitted directly by the patentee to the licensee or through another mechanism, such as a joint venture, set up to precisely administer the patent. Consequently, the patent pools are one of the most effective ways to battle the patent thickets. Collaboration among pharmaceutical patent holders can result in significant economic and technological

efficiency, resulting in more accessible drug markets. At the same time, governments should enact normative legal acts connected to competition regulation to prevent patent pools from creating potential new monopolies (World Intellectual Property Organization, 2014).

2.Patent pledges assure developers and inventors that the patent holders issuing the pledges will not litigate them for patent infringement if specified terms and circumstances are met. A patent holder who makes a patent pledge willingly relinquishes a potentially valuable right without specified remuneration. Far from being unreasonable, this conduct is generally backed by substantial economic motives. Such philanthropic acts by the pharmaceutical entrepreneurs result in lowering the cost and accelerating the process of the entrance of generic medicine into the markets.

Conclusion

In Conclusion, with the cooperation of the governments, international organizations, and the private market players, with the implementation of versatile strategies and systems, a fair balance between the right to access medicine and patent rights can be reached.

References

1. Fisher, M. (2007). “Fundamentals of Patent Law Interpretation and Scope of Protection”. Hart Publishing. 448 p.
2. Patent haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu. (1997). 25 iyul qəbul edilmişdir. Bakı: Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu.
3. Cheron , C., Fouassier, E. (2009). “Acces des pays en developpement aux medicaments : vers une nouvelle flexibilite juridique du droit des brevets ?”. Medecine, Droit, Vol. 2009 ; Iss. 95. 7 p.
4. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights. (1994). Annex 1C of the Marrakesh Agreement Establishing the WTO. World Trade Organization – Morocco.
5. Antiinhisar fəaliyyəti haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu. (1993). 4 mart qəbul edilmişdir. Bakı: Azərbaycan Respublikası Ali Sovetinin Məlumatı.
6. Stirner, B., Thangaraj, H. (2013). “Learning from practice: compulsory licensing cases and access to medicines”. Pharmaceutical Patent Analyst. 19 p.
7. https://taxfoundation.org/patent-box-regimes-europe-2021/
8. European patent box regimes, Japan External Trade Organization. (2013). PwC.
9. World Intellectual Property Organization. (2014). Patent Pools, and Antitrust, A Comparative Analysis. WIPO, Secretariat.

Received: 25.04.2022 Accepted: 08.06.2022

İÇİNDƏKİLƏR

Gulana Ilgar Aliyeva
Ancient decorative ceramics of Karabakh..6
Kənan Fizuli oğlu Piriyev
Demokaratiya və idarəetmə ölçüsü ilə dövlət idarəçiliyinə yeni yanaşma.................................. 11
Taleh Qədim oğlu Quliyev
Azərbaycanın şəhər və kənd yerlərində inflyasiya meyllərinin təhlili 15
Elvin Manaf Isayev
User of the software as the author of the computer – generated works 19
Sara Yashar Aghamaliyeva
The conflict between patent rights and the right to access medicine and how we
can create the balance between them.. 23

İmzalandı: 26.06.2022
Formatı: 60/84, 1/8
H/n həcmi: 3,75 ç.v.
Sifariş: 537

https://aem.az saytında çap olunub.
Ünvan: Bakı şəh., Mətbuat prospekti, 529-cu məh.
“Azərbaycan” nəşriyyatı, 6-cı mərtəbə.
Tel.: +994 50 209 59 68
+994 55 209 59 68
+994 12 510 63 99
e-mail: info@aem.az